

Ed.

552. Frumvarp til laga

um ræktun lax og silungs í Austfirðingafjórðungi o. fl.

Flm.: Páll Hermannsson, Lárus Jóhannesson, H. Guðmundsson,
Ásmundur Sigurðsson, Ingvar Pálmason.

1. gr.

Um næstu 10 ár skal ríkissjóður greiða Fiskiræktarfélagi Fljótsdalshéraðs 30 þús. kr. á ári, eða samtals 300 þús. kr. Fé þessu skal félagið verja til að standast kostnað við ræktun lax og silungs í ám og vötnum í Austfirðingafjórðungi samkv. nánari fyrirætlunum í reglugerð.

2. gr.

Landbúnaðarráðherra kætur taka leigunámi um 15 ára skeið veiðiréttindi í Hofsa, Vesturdalsá og Selá í Vopnafirði og þverám þeim, er í þær falla. Skal ríkisstjórnin láta framkvæma leigunámið á þessu ári og afhendir síðan Fiskiræktarfélagi Fljótsdalshéraðs leiguréttindin án endurgjalds. Um framkvæmd leigunámsins skal farið eftir ákvæðum laga nr. 61 frá 1917.

Ríkissjóður ber allan kostnað, er leiðir af leigunáminu, matskostnað og bætur til veiðieigenda.

3. gr.

Fiskiræktarfélagi Fljótsdalshéraðs er heimilt að útrýma sel við ós Lagarfljóts og Jökulsár og við ósa veiðianna í Vopnafirði. Þá er í það verk verður ráðizt, skal ríkissjóður bera allan kostnað við það starf, svo og greiða allar bætur, er greiða þarf, fyrir missi selveiðinýtja.

4. gr.

Ráðherra setur með reglugerð nánari fyrirætlun um framkvæmd laga þessara.

5. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi.

Greinargerð.

Frumvarp þetta er samið í samráði við fiskiræktarráðunaut Búnaðarfélags Íslands, og hefur hann að mestu samið greinargerðina. Veiðimálanefnd hefur athugað frv., og mun hún senda álit um málið, þótt eigi hafi það horizt enn.

Af öllum héraðum landsins er Austfirðingafjórðungur einna verst á vegi staddur um lax- og göngusilungsveiði, og þó eru að mörgu leyti góð skilyrði til að framfleyta þar nytjafiskum. Að vísu hefur verið nokkur laxveiði í Vopnafjarðar-ánum og er enn. Í Lagarfljóti var fyrr meir nokkur laxveiði fyrir neðan foss, en sú veiði hefur litil verið síðan um aldamót og er nú engin. Í Jökulsá hefur lítillaga gengið bæði lax og göngusilungur, eins og nafnið á Laxá hjá Fossvöllum bendir til, enda veiðist þar enn þá einn- tveir laxar eða svo á ári.

Tvær eru meginástæður þess að hið mikla vatnahverfi Lagarfljóts er svo að segja fiskilaust, og þær eru: Selurinn við ósa þess og Lagarfossinn.

Árið 1925 ferðaðist austurrískur vatnafiskfræðingur, dr. Reinsch, um vatnahverfi Lagarfljóts. Leizt honum mjög vel á öll fiskiræktunarskilyrði þar og lagði til, að gerður væri fiskvegur í Lagarfoss. Eftir hans ráðum og teikningum var svo gerður fiskvegur í fossinn 1932.

Nokkru síðar stofnuðu Héradsbúar með sér fiskræktunarfélag í þeim tilgangi að fylgja eftir byrjunarverkinu, sem hér var fiskvegurinn, svo sem að flytja laxseiði og gera annað það, er til framdráttar mætti verða fiskræktun í vatnahverfi Lagarfljóts. En hér komu miklir erfiðleikar fljótlega í ljós. Laxaseiðin var ekki annars staðar að fá en í klakstöðinni við Elliðaár hjá Reykjavík. Flutningur laxaseiða alla þessa leið er fyrst og fremst ákaflega dýr og svo hættulegur lífi seiðanna, að telja má frágangssök öðruvísi en í flugvél. Félagið gerði þó nokkrar tilraunir með flutning seiða þessa leið, en ýmist fórust þau flest eða þau lönuðust svo, að við litlum árangri var að búast.

Þó var önnur hindrun og ekki betri á vegi fiskræktunarstarfsemi félagsins, en það var selurinn við ósa Lagarfljóts og Jökulsár. Slík ógrynni af sel eru hvergi við árósa hér á landi. Til þess að ráðast á hann, skorti félagið bæði fé og heimild. En að kletkja út laxi í kjaflinum á selnum er vægast sagt óþarfa fyrirhöfn.

Í þriðja lagi var svo fiskvegurinn upp yfir fossinum ekki góður. Að vísu er hann gengur fiskum, þegar vatn í fljótinu er meðallag og þar fyrir neðan, en hann er ekki fær fiski, þegar vatn er mikið í því. Þá er enn nokkur hættu á, að fiskurinn finni ekki veginn. En það er hið þýðingarmesta atriði við fiskvegagerð að finna þann stað neðan við fossinn, sem gera á fiskgengan, er mest af fiskinum muni safnast að; þar á fiskvegurinn að byrja.

Nú hefur Fiskiræktarfélagi Fljótsdalshéraðs horizt tilboð um ræktun vatna í Austfirðingafjórðungi frá nokkrum áhugasömum laxveiðamönnum í Reykjavík. Samkvæmt því tilboði bjóða þeir að gera stórfellda tilraun um fiskirækt á umræddu svæði. Áhugamenn þeir, er tilboðið gera, eru: Sighjörn Ármann kaupmaður, Friðrik Þorsteinsson húsgagnasmíðameistari, Marteinn Einarsson kaupmaður, Kristján Sólmundsson stangaviðgerðarmaður, Guðmundur Einarsson frá Miðdal, Ósveldur Knudsen málarameisteri. Drög að fyrirætlunum þeirra og áætlunum eru prentuð hér á eftir sem fylgiskjal.

Aðalfundur Fiskiræktarfélags Fljótsdalshéraðs, sem haldinn var að Egilsstöðum á Völlum hinn 10. nóv. s. l., samþykkti að taka samningstilboði þessara manna, ef frá ríkinu fengjust fjárframlög og önnur aðstoð, er gerði félaginu kleift að standa við samninginn. Hefur fiskiræktarfélagið snúið sér til alþingismanna af Austurlandi og heitið á þá að beita sér fyrir lagasetningu, er að þessu miðaði.

Um einstakar greinar frumvarpsins skal þetta tekið fram:

Um 1. gr.

Þar er mælt svo fyrir, að ríkissjóður leggi fram 30 þúsund kr. á ári í næstu 10 ár, er varið verði til fiskiræktar á Austurlandi. Er ráðherra ætlað að gefa með reglugerð nánari fyrirsmæli til tryggingar því, að fé þessu verði varið svo sem gert er ráð fyrir í greininni. Fljótt á lítið kann það að sýnast ásælni við ríkissjóðinn, að íbúum heima er ekki ætlað að leggja fram fé á móti framlagi ríkisins. Tvennu er sérstaklega til þessa að svara:

1. Á þessu svæði er engin teljandi veiði nú, og eigendur ána hafa þeirra engar nýttjar í næstu 15 ár. Þarna er ekki verið að auka við veiði, sem fyrir er og gefur sérstakar tekjur. Þarna á að gerast nýsköpun, — skapa mikla veiði þar, sem engin veiði var áður.
2. Laxveiðimennirnir gera ráð fyrir því í áætlun sinni, að eftir 15 ár, þá er samningstími þeirra er á enda, hafi þeir tapað á samningnum 134500 kr., án þess að telja þar með vaxtatap. Þó telja kunnáttumenn, að útgjöldin séu lágt áætluð. Þarna er því veruleg upphæð á móti framlagi ríkisins. Gæti jafnvel svo farið, að þetta framlag yrði meira en gert er ráð fyrir.

Verði tapið hins vegar minna, stafar það varla af öðru en því, að tekjur af veiði í ánum síðustu árin verði meiri en veiðimennirnir áætla. Væri það hin ákjósanlegasta niðurstaða. Bezt væri því, að þeir græddu á samningnum. Því meiri og betri sem veiðin verður, þá er samningstíminn er á enda, því meira fæst fyrir framlag ríkissjóðsins, því öruggari verða umbæturnar á högum þeirra, er sérstaklega eiga að njóta veiðinnar, þá er fram líða stundir, og á þann hátt verður endurgreiðslan til ríkissjóðs vissust. Þá gerist það, sem þó er talið sjaldgæft, að þeir sem viðskipti eiga saman, græða allir.

Um 2. gr.

Undirstaðan undir fyrirhugaðar fiskiræktarframkvæmdir í Austfirðingafjórðungi er fyrst og fremst klak í stórum stíl. En til þess að það geti orðið, verða þeir, er framkvæma verkið, að hafa óbrigðul umráð yfir á eða ám, sem í er það mikill lax, að nægir til klakfiskveiði, án þess að gengið sé á stofn. Í þessu skyni er fyrirhugað að taka Vopnafjarðarárnar leigunámi, með því sjálfsagða ákvæði, að fiskstofn þeirra fari jafnt og stöðugt vaxandi. Þessar ár eru þær einu, sem liggja það nærri vatnahverfi Lagarfljóts og Austfjarðaáanna, að hægt er að flytja laxaseiði þaðan á bilum. Allmargir veiðieigendur í Vopnafirði hafa tekið vel í málaleitun þessa, leigunámi viðkomandi. Enda eiga þeir ekki að híða neitt fjárhagstjón við það, og ánum á að skila fullum af fiski eftir 15 ár.

Um 3. gr.

Um eyðingu selsins þarf ekki margt að segja. Laxrækt og selveiði geta ekki þrífzt saman, fremur en lömb og refir í sömu girðingu.

Til frekari skýringa eru prentuð hér á eftir sem fylgiskjöl:

- I. Afrit af bréfi fiskiræktarráðunautar til veiðimálanefndar.
- II. Meginskilyrði í sambandi við fiskiræktaráform í Héraði og í Vopnafirði, svo og lausleg áætlun um tekjur og gjöld þeirrar starfsemi.
- III. Skýrsla um lax- og silungsveiði í Vopnafjarðaránum árin 1929—1942.
- IV. Upplýsingar um selveiði í Vopnafjarðar- og Tunguhreppi í Norður-Múlasýslu árin 1924—1944.

Fylgiskjal I.

Afrit af bréfi fiskiræktarráðunautar.

Með símtali 2. júlí ákvað búnaðarmálastjóri eftir ósk veiðimálanefndar, að ég skyldi fara austur að Egilsstöðum og vera þar á fundi með stjórn fiskræktar- og veiðifélags Fljótsdalshéraðs ásamt félagi nokkurra laxveiðimanna úr Reykjavík. Fór ég því af stað daginn eftir. Hugmynd þessara aðila er, að félag laxveiðimanna geri stórfellda tilraun, er standi 15 ár, með ræktun fiskjar í vatnahverfi Lagarfljóts. Er þetta umfangsmikið verk, er byggist fyrst og fremst á flutningi laxaseiða í vatnahverfi í stórum stíl svo og eyðingu selsins og fiskvegagerð. Er þetta allt allglögglega útfært og áætlað.

Að loknum fundi á Egilsstöðum varð það að ráði, að ég færi til Vopnafjarðar í þeim erindum að tala við bændur þar um leigu á ánum (því í þeim er nokkur lax-

reytingur), með það fyrir augum að hafa þær til stofnfiskiveiða og reisa þar klakhús fyrir allt að 2 millj. hrogna.

8. júlí fór ég til Vopnafjarðar og ferðaðist milli stærstu veiðieigenda og áhrifamanna til að leita hófanna um leigu á ánum í áður umtöluðum tilgangi.

Vopnafjarðarárnar 3, Hofsa, Vesturdalsá og Selá, eru allar með nokkrum laxreytingi, en fiskræktar- og veiðifélag hefur enn ekki tekizt að stofna þar.

Undirtektir veiðieigenda voru mjög góðar og skilningur á þeirri þýðingu, sem slík stórfelld fiskræktartilraun gæti haft fyrir Austfirðingafjórðung. En þar sem enginn félagsskapur er við árnar, og þeir töldu fremur litlar líkur fyrir, að hægt mundi að svo stöddu að koma slíkum félagsskap á, þá töldu þeir allir, sem ég talaði við, að einum undanskildum, langheppilegast og einfaldast, að árnar yrðu teknar leigunámi með lögum, og væri langt frá að slíkt væri móðgun við þá, heldur samkvæmt ósk þeirra og vilja.

Ef eitthvað skyldi verða af framkvæmdum í þessum efnum, þá athugaði ég í þessari ferð stað fyrir stórt klakhús, þar sem svo hagaði til, að hægt væri að hafa bæði lind og lækjarvatn í húsinu eftir vild. Þessi staður er skammt fyrir utan Ljósstaði við Vesturdalsána, enda er hún bezta klakáin af Vopnafjarðaránum.

Ég tel að ýmsu leyti vel farið, að félag þessara laxveiðimanna hefjist handa um ræktun þessa mikla vatnahverfis. Það hefur dregizt í síðastliðin 10—12 ár að gera slíka stórfellda tilraun og hætt við, að það dragist nokkuð enn, ef ekki nýtur við hins vakandi áhuga veiðimanna.

Hellulandi, 15. júlí 1945.

Ólafur Sigurðsson.

Til veiðimálanefndar, c/o Búnaðarfélag Íslands, Reykjavík.

Fylgiskjal II.

Meginskilyrði í sambandi við fiskiræktunaráform á Héraði og í Vopnafirði.

1. Þegar á næsta sumri fari fram ýtarleg rannsókn á þverám Lagarfljóts á því, er máli skiptir með tilliti til uppeldisskilyrða seiða, sem í þessar ár yrðu sett.
2. Fullur umráðaréttur til ræktunar og veiði í fimmtán ár yfir Lagarfljóti og þverám þess, svo og Vopnafjarðaránum, Hofsa, Vesturdalsá og Selá, ásamt þeim ám, er í þær renna. -- Afhentar okkur að kostnaðarlausu.
3. Réttur til mannvirkja (klakhúsa) og annarra framkvæmda í sambandi við ræktunarstarfið á landsvæðum, er þessum vatnasvæðum fylgja, eftir því sem nauðsyn krefur.
4. Ríki og sýsla (annaðhvort eða bæði) leggi fram árlega í tíu ár kr. 30000.00 til framdráttar þessu máli, og enn fremur hlutist til um og beri kostnað af útrýmingu á selum við ósa Lagarfljóts og jökulsár ásamt ósum Vopnafjarðaránum. Mest áherzla sé lögð á fyrstu sex árin um útrýmingu á selnum.
5. Þótt ekki sé sett sem skilyrði, teljum við æskilegt til öryggis þessu málefni, ef fært þætti með nútíma tækni að breyta útrennsli Lagarfljóts þannig, að það félli í sinn gamla farveg að nýju.

Sé framangreindum skilyrðum fullnægt, tókumst við á hendur að framkvæma og bera kostnað af:

1. Gera nýjan fiskveg í Lagarfoss.
Gera fiskveg í Grímsárfoss.
Gera fiskveg í Selárfoss.
Lagfæra þar, sem þess gerist þörf, smærri fyrirstöður í þverám Lagarfljóts.

2. Leggja til 1500000 laxaseiði á ári í fimmtán ár:
 - a. Með því að byggja klakhús við Vesturdalsá í Vopnafirði (og ef til vill víð- ar), sem rúmi að minnsta kosti framangreindan fjölda seiða, og kletja út, er fært þykir, því magni, er húsið eða húsin rúma.
 - b. Með því að afla laxaseiða á annan hátt.
3. Enn fremur allan kostnað, er af starfi þessu leiðir, svo sem vörzlu, flutning laxa og seiða o. s. frv.
4. Að loknu framangreindu tímabili gangi klakhús og önnur verðmæti í sambandi við það til vatnasvæðanna.

Lausleg kostnaðaráætlun.

1000000 seiði árlega á 20 kr. þús. = kr. 20000.00 á ári. — Í 15 ár	kr. 300000.00
500000 seiði árlega á 10 kr. þús. = kr. 5000.00 á ári. — Í 15 ár	— 75000.00
Fiskvegir og aðrar umbætur	— 60000.00
Flutningur á seiðum	kr. 2000.00
Varzla	— 6500.00
Umsjón, ferðalög o. fl.	— 3000.00

Kr. 11500 árlega. — Í 15 ár — 172000.00

Kostnaður samtals kr. 607500.00

Árlegar tekjur af Vopnafjarðaranum fyrstu 6 árin	kr. 2500.00. — Í 6 ár	kr. 15000.00
— — — — — seinni 9 árin	kr. 12000.00. Í 9 ár	— 108000.00
— — — — — þverám Lagarfljóts síðustu 5 árin	kr. 10000.00. Í 5 ár	— 50000.00
Ríkis- og héraðsframlag í 10 ár, kr. 30000.00 á ári		— 300000.00

Tekjur samtals kr. 473000.00

Mismunur — 134500.00

Kr. 607500.00

Á 6 menn á ári tæpar

Á hvern mann á ári tæpar

Fylgiskjal III.

Skýrsla um lax- og silungsveiði í Selá, Vesturdalsá og Hofsa í Vopnafjarðarhreppi árin 1929—1942, samkvæmt hreppaskilabók.

Ár	L A X A R			Lax í ánum samtals	S I L U N G A R		
	Selá	Vesturdalsá	Hofsa		Selá	Vesturdalsá	Hofsa
1929	20	158	74	252	0	1580	1450
1930	25	165	66	256	0	1600	1200
1931	6	65	21	92	200	500	530
1932	10	90	18	118	300	1040	670
1933	11	56	4	71	170	440	100
1934	14	92	0	106	110	440	0
1935	18	222	16	256	110	260	30
1936	104	257	0	361	0	385	0
1937	210	186	100	576	80	165	290
1938	0	170	108	278	0	0	160
1939	100	164	129	393	0	920	120
1940	45	22	113	180	0	220	370
1941	0	26	90	116	0	480	180
1942	0	48	50	98	0	280	90
Samtals	563	1721	789	3073	970	8310	5190

Fylgiskjal IV.

Samkvæmt hlunnindaskýrslum hefur tala fullorðinna sela og kópa, sem veiðzt hafa í Vopnafjarðar- og Tunguhreppi í N.-Múlasýslu 1924—44, verið sem hér greinir:

Ár	Vopnafjörður		Tunguhreppur	
	Fullorðnir	Kópar	Fullorðnir	Kópar
1924	4	25	20	140
1925	6	30	20	140
1926	8	50	—	—
1927	9	52	14	300
1928	2	35	30	300
1929	—	15	30	320
1930	—	30	10	196
1931	—	30	10	196
1932	11	20	8	160
1933	6	20	10	160
1934	6	16	15	170
1935	3	19	30	210
1936	2	24	40	200
1937	7	7	20	280
1938	3	26	40	220
1939	—	12	10	240
1940	—	9	20	190
1941	—	12	20	180
1942	—	24	36	160
1943	—	21	10	150
1944	3	9	—	180